

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวดที่ 1 ว่าด้วยความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาในมาตราที่ 6 ระบุว่าจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งเป็นภารกิจหลักของกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการเป็นกระทรวงหลักในการจัดการศึกษาของชาติ ได้ดำเนินการตามยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ โดยการเร่งรัดปฏิรูปการศึกษาและกระบวนการสอนทุกรูปแบบ โดยเฉพาะเร่งรัดพัฒนาระบบบริหารจัดการที่จะส่งผลต่อการเรียนการสอน ดังนั้นเมื่อการปฏิรูประบบบริหารจัดการเป็นส่วนหนึ่งในการปฏิรูปการศึกษา โดยเฉพาะการบริหารโรงเรียนที่ต้องอาศัยทรัพยากรการบริหารที่สำคัญอย่างน้อย 4 อย่าง เป็นพื้นฐาน ได้แก่ เงิน วัสดุ คน และการจัดการ คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการดำเนินการให้องค์กรหรือหน่วยงานปฏิบัติการกิจอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ภายใต้การอำนวยการ ของผู้บริหารสถานศึกษา

เมื่อผู้บริหารสถานศึกษาได้รับตำแหน่งอย่างเป็นทางการแล้ว ผู้บริหารสถานศึกษามีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 โดยบริหารกิจการของสถานศึกษาให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ของทางราชการและของสถานศึกษา รวมทั้งนโยบายและวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา ประสานการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ควบคุมดูแลบุคลากร การเงิน การพัสดุ สถานที่และทรัพย์สินอื่นของสถานศึกษา ให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับของทางราชการ เป็นผู้แทนของสถานศึกษาในกิจการทั่วไป การจัดนิติกรรมในสัญญาในราชการของสถานศึกษาตามวงเงินงบประมาณที่สถานศึกษาได้รับ ตามที่ได้รับมอบอำนาจ ทั้งนี้ผู้บริหารสถานศึกษาต้องพิจารณาเลือกใช้แบบผู้นำที่เหมาะสม

เมื่อพิจารณาแบบผู้นำจากวิธีการที่ผู้นำใช้อำนาจแบ่งออกเป็น 3 แบบ ได้แก่ ผู้นำแบบอัตตาธิปไตย ผู้นำแบบประชาธิปไตยและผู้นำแบบเสรีนิยม ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาต้องเลือกนำมาใช้แบบใดแบบหนึ่งหรือผสมผสานหลายแบบในการบริหารจัดการองค์กรให้เป็นอย่างราบรื่น มีปัญหา น้อยที่สุดทั้ง งานวิชาการ งานบริหารทั่วไป งานงบประมาณและงานบุคลากร โดยอาศัย

กรอบอำนาจตามพระราชบัญญัติข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 ดำเนินการควบคุมและดูแลบุคลากรภายในสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกฎหมาย พิจารณาเสนอความคิดเห็นความชอบของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรทางการศึกษาให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประเมินผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา จัดทำมาตรฐานภาระงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนด

ดังนั้น แบบผู้นำผู้บริหารสถานศึกษา สามารถที่จะบันดาลผลดีผลเสียให้กับบุคคลและองค์กรได้ (ขงยุทธ เกษสาคร. 2546 :79) ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรเลือกแบบผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาด้วยเหตุผลตามบริบทและสถานการณ์ โดยใช้ข้อมูลสารสนเทศ รายงานผลการวิจัย หลักวิชาการและอื่นๆ ทั้งนี้เพราะครูและบุคลากรทางการศึกษามีความหลากหลายทางความคิด ภูมิหลังทางสังคม การรับรู้ เจตคติ และที่สำคัญคือ มีภาวะผู้นำต่างกัน ประกอบกับแบบผู้นำที่ผู้บริหารสถานศึกษาเลือกใช้ มีทั้งคุณและโทษ หากเลือกใช้ผิด นอกจากไม่สามารถนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของผู้บริหารสถานศึกษาเอง โดยเฉพาะความศรัทธาและความเชื่อมั่นของครู บุคลากรทางการศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา องค์กรเอกชน องค์กรของรัฐ และชุมชน จะเสื่อมถอยลง ทำให้ยากที่จะขอความร่วมมือต่อไป

สืบเนื่องมาสู่การปฏิบัติงาน การเลือกแบบผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาที่เหมาะสมจะเป็นแรงจูงใจให้เพิ่มพลังการทำงานเป็นอย่างดี ทำให้ผลผลิตสูงขึ้นไปด้วย ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3 ผู้บริหารสถานศึกษาบางท่านใช้แบบผู้นำแบบอัตตาธิปไตย ซึ่งเป็นระบบราชการไทยที่ผู้บริหารมักจะมีทัศนคติเป็นพวกนิยมอำนาจเผด็จการ ผู้บริหารเหล่านี้มักจะใช้วิธีการอวดอำนาจมากกว่าการเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน (สิทธิโชค วรานุสันติกุล. 2529 : 55) ส่วนผู้บริหารสถานศึกษาที่ใช้แบบผู้นำแบบประชาธิปไตย มักจะเป็นผู้บริหารสถานศึกษารุ่นใหม่ที่อยู่ในยุคปฏิรูปการศึกษา เพราะว่าการบริหารการศึกษา ในปัจจุบัน ผู้บริหารต้องเป็นนักประชาธิปไตย ใช้แบบผู้นำแบบปรึกษาหารือ ให้ผู้ใต้บังคับบัญชา มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและตัดสินใจโดยองค์กรคณะตามวิถีชีวิตประชาธิปไตย มากที่สุด (สมยศ นาวิกาน. 2540 :105) และผู้บริหารสถานศึกษาที่ใช้แบบผู้นำแบบตามสบายหรือแบบเสรีนิยมนั้น ก็มีบ้าง ส่วนใหญ่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่ใกล้ชิดเกษียณอายุราชการ ปล่อยให้ผู้ใต้บังคับบัญชา มีอิสระเต็มที่ในการตัดสินใจ ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจะถูกมอบหมายให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีอำนาจกระทำการใด ๆ ตามใจชอบ ผู้นำปฏิบัติหน้าที่หรือมีบทบาทในลักษณะของสมาชิกคนหนึ่งภายในกลุ่มเท่านั้น (สุดา ทัพสุวรรณ. 2541:13)

จากรายงานผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2552 ช่วงชั้นที่ 2 (ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6) และช่วงชั้นที่ 3 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3) ของกลุ่มนิเทศและติดตามผล

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สงขลา เขต 3 พบว่า บางโรงเรียนประสบความสำเร็จ แต่บางโรงเรียนไม่ประสบความสำเร็จ ทั้งที่ผู้บริหารสถานศึกษาใช้แบบผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาแบบเดียวกัน อาจจะเป็นเพราะครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งมีวุฒิภาวะหรือภาวะผู้นำที่แตกต่างกัน เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญมากในสถานศึกษา ซึ่งคนเป็นศูนย์กลางการบริหารทั้งปวง โดยเฉพาะแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545 – 2559) ได้ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เพื่อมุ่งให้เกิด การพัฒนาที่ยั่งยืนและการอยู่อย่างมีความสุขของคนไทย เพราะคนเป็นผู้กระทำให้องค์กรบรรลุ วัตถุประสงค์ การเข้าถึงความรู้สึกที่ดี ความต้องการ จะทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความราบรื่น ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย

จากที่กล่าวมาทำให้เข้าใจว่า แบบผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาที่เหมาะสม จะทำให้การพัฒนา การศึกษาประสบความสำเร็จ และผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารสถานศึกษา เกิดแรงจูงใจในการศึกษาภาวะผู้นำ ของครูกับความต้องการแบบผู้นำผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3 ซึ่งประกอบด้วยอำเภอต่างๆ 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอสะเดา อำเภอนาทวี อำเภอจะนะ อำเภอเทพาและอำเภอ สะบ้าย้อย เพื่อทราบระดับภาวะผู้นำของครู ระดับความต้องการแบบผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาและ ความสัมพันธ์ของครูที่มีภาวะผู้นำต่างกันเกี่ยวกับความต้องการแบบผู้นำผู้บริหารสถานศึกษา

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 4 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3
2. เพื่อศึกษาความต้องการแบบผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาสงขลา เขต 3
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของครูที่แตกต่างกันเกี่ยวกับ ความต้องการแบบผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3
4. เพื่อประมวลข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความต้องการแบบผู้นำผู้บริหารสถานศึกษา ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3

3. ความสำคัญของการวิจัย

เพื่อเป็นแนวทางของผู้บริหารสถานศึกษาในการเลือกใช้แบบผู้นำผู้บริหารสถานศึกษา ที่ สอดคล้องกับภาวะผู้นำของครู ในการบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด รวมทั้งเป็นข้อมูลสำหรับสถาบันที่เปิดสอนนิสิตนักศึกษา วิชาเอกบริหารการศึกษา

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ขอบเขตของเนื้อหา

การศึกษาภาวะผู้นำของครูกับความต้องการแบบผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สงขลา เขต 3 ตามแนวคิดของ ลิปปีทท์และไวท์ (สมยศ นาวิการ. 2544 : 406 - 407 ; อ้างอิงมาจาก Lippitt and White. 1953 : 527 - 533) ภายใต้อันประกอบ 3 องค์ประกอบ คือ ผู้นำแบบอัตตาธิปไตย ผู้นำแบบประชาธิปไตยและผู้นำแบบเสรีนิยม

4.2 ขอบเขตของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ครูที่ปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียนของรัฐ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3 ตามพระราชบัญญัติข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 ประจำปีการศึกษา 2549 จำนวนประชากรทั้งหมด 2,059 คน ใช้ตาราง ยามาเน่ ประมาณเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้จำนวน 343 คน แล้วเทียบสัดส่วนจากประชากรทั้งหมดในแต่ละอำเภอ โดยวิธีการแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

4.3 ขอบเขตของตัวแปร

4.3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ภาวะผู้นำของครู 3 ระดับ คือ

- 1) ภาวะผู้นำสูง
- 2) ภาวะผู้นำปานกลาง
- 3) ภาวะผู้นำต่ำ

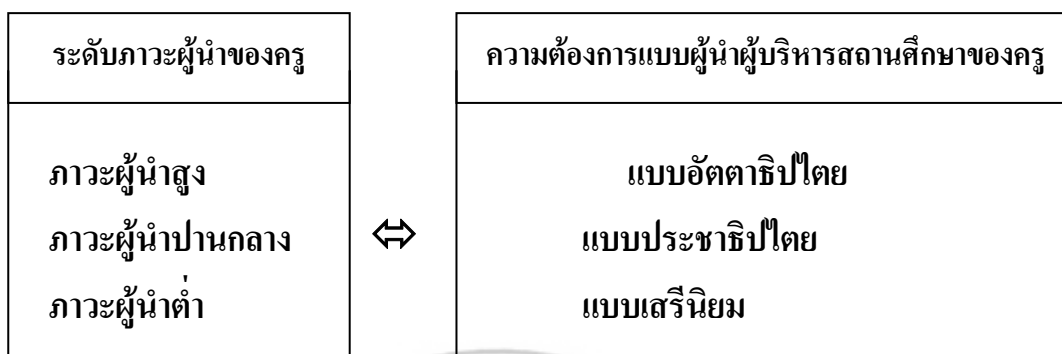
4.3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความต้องการแบบผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาของครู 3

รูปแบบ คือ

- 1) แบบอัตตาธิปไตย
- 2) แบบประชาธิปไตย
- 3) แบบเสรีนิยม

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำของครูกับความต้องการแบบผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3 สรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยตามภาพประกอบที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

6. สมมุติฐานการวิจัย

1. ระดับภาวะผู้นำของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3 แตกต่างกัน
2. ระดับความต้องการแบบผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3 แตกต่างกัน
3. ภาวะผู้นำที่แตกต่างกันของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3 มีความต้องการแบบผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาแตกต่างกัน

7. นิยามศัพท์เฉพาะ

1. โรงเรียน หมายถึง สถานศึกษาที่เปิดสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3 หมายถึง สำนักงานเขตพื้นที่ที่บริหารโรงเรียนใน 5 อำเภอ ของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอสะเดา อำเภอนาทวี อำเภอจะนะ อำเภอเทพา และอำเภอสะบ้าย้อย
3. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนปฏิบัติหน้าที่ ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
4. แบบผู้นำ หมายถึง ลักษณะการใช้อำนาจในการบริหารจัดการการศึกษา 3 รูปแบบ คือ แบบอัตตาธิปไตย แบบประชาธิปไตยและแบบเสรีนิยม ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3

4.1 แบบอัตตาธิปไตย หมายถึง ลักษณะการใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษาที่ยึดถืออำนาจเป็นใหญ่ มีลักษณะถือตัว เชื้อมั่นในตนเองสูง ชอบวางท่าใหญ่โต ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

4.2 แบบประชาธิปไตย หมายถึง ลักษณะการใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษาที่ถือเอาความคิดเห็นของกลุ่มเป็นสำคัญ การบริหารมักทำเป็นระบบกลุ่ม มีการปรึกษาหารือกับครูก่อนดำเนินการใดๆ เปิดโอกาสให้ครูแสดงความคิดเห็นและพิจารณาเลือกวิธีทำงานด้วยตนเองอย่างมีเหตุผล

4.3 แบบเสรีนิยม หมายถึง ลักษณะการใช้อำนาจของผู้บริหารสถานศึกษาที่ปล่อยให้ครูทำงานตามสบาย มีการใช้อำนาจในการควบคุมการทำงานเพียงเล็กน้อย โดยมอบอำนาจให้ครูอย่างเต็มที่ ครูต่างก็มีเสรีภาพในการพิจารณาวินิจฉัยสั่งการเรื่องต่างๆ ตามอัธยาศัยผู้บริหารเพียงแต่คอยลงนามผ่านความเห็นชอบเท่านั้น

5. ครู หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3

6. ภาวะผู้นำ หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมผู้นำที่แสดงออกของครูที่เป็นผลรวมทางกาย อารมณ์ สังคมและมนุษย์สัมพันธ์ ในการชี้แนะให้สมาชิกในกลุ่มหรือผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จของงานตามวัตถุประสงค์ขององค์กร ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ตามแนวคิดของเบส ได้แก่

6.1 ภาวะผู้นำต่ำ คือ กลุ่มตัวอย่างที่ได้คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 2.33

6.2 ภาวะผู้นำปานกลาง คือ กลุ่มตัวอย่างที่ได้คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.33 - 3.66

6.3 ภาวะผู้นำสูง คือ กลุ่มตัวอย่างที่ได้คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.67 - 5.00